

оподатковування, інвестиційної діяльності, організаційно-правовими формами діяльності підприємств.

Результати аналізу впливу державного регулювання на економічну безпеку підприємницької діяльності свідчать про те, що позитивний або негативний характер такого впливу зумовлений сферами та формами державного регулювання. Подальшого наукового дослідження потребує визначення механізмів забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності.

Література

1. Гладченко Т.Н. Индикаторы экономической безопасности предпринимательской деятельности // Менеджер. – 2000. – № 12. – С. 111-113.
2. Грунин В.П. Экономическая безопасность организации. – СПб. : Изд-во "Питер", 2002. – 160 с.
3. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценки // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
4. Сенчагов П.В. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. – М. : Изд-во "Финстатинформ", 2002. – 128 с.
5. Соснин В.И. Менеджмент безопасности предпринимательства. – К., 2002. – 357 с.

УДК 338. 3

*Доц. І.Н. Карпунь, канд. екон. наук – Львівський ДІНТУ
ім. В'ячеслава Чорновола*

РИЗИКИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто питання стосовно змісту і значення ризику та невизначеності в інноваціях. Обґрунтовано проблеми наукового протистояння негативного впливу ризику на діяльність підприємств. Встановлено, що головне завдання і майстерність державного регулювання ризику як складника регулювання економіки загалом зводиться до раціональної мобілізації, розподілу, спрямування адресних фінансових потоків для конструктивного розв'язання цілого спектру ризиків в інноваційній діяльності підприємств, а звідси і соціально-економічних проблем в умовах перехідної економіки і реформування системи господарювання на засадах принципово нових організаційно-фінансових змін, які відбуваються у державі.

Assoc. prof. I.N. Karpun – Lviv state institute of modern technologies and management named after Vjyatshe Slav Chornovil

Risks in innovative activity of enterprises

Substance risk significance and indetermination at innovations questions are analysed. Scientific opposing of negative risk influence to enterprise activity problems as well are grounded. It is set that main task and trade of government control of risk as a component of adjusting of economy on the whole taken to rational mobilization, distributing, direction of address financial streams, for the structural decision of whole spectrum of risks in innovative activity of enterprises, and from here and socio-economic problems in the conditions of transitional economy and reformation of the system of manage on principles on principle of new organizationally financial changes which take place in the state.

Постановка проблеми. Функціонування національної економічної системи характеризується невизначеністю поведінки як суб'єктів підприємства, так і інших її елементів. Тому, не враховуючи невизначеність, неможливо правильно не тільки описати реальний суб'єкт господарювання, його властивості, поведінку в певних умовах, а й ефективно управляти ним. Категорії "невизначеності" і "ризик" є невід'ємними складниками умов під-

приємницької діяльності й знаходяться в основі множини складних й важливих як економічних явищ (виробників, споживачів), так і суспільства загалом. За таких умов важливо вчасно помітити зміни, які впливають на діяльність підприємств, ідентифікувати тенденції їхнього розвитку, визначити та реалізувати відповідні заходи, спрямовані на ліквідацію або зменшення негативних наслідків (ризик) та використання сприятливих нагод.

Аналіз досліджень та публікацій. Реалізація інновацій завжди пов'язана з ризиком – можливістю виникнення в процесі реалізації проекту несприятливих ситуацій і їх наслідків. В основі сучасного дослідження теорії і практики ризику лежать фундаментальні роботи таких вчених-дослідників, як Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, Ф. Найт, Й. Шумпетер, А. Пігу, Дж. Нейман, О. Моргенштейн, Р. Солод, С. Карпенко, О. Лапко, Дж. Сакс, В. Голян, О. Амоша та інші. Поряд із значною кількістю публікацій, проблема невизначеності і ризику ще мало досліджена в Україні.

Мета дослідження. Дослідити та визначити сутність і зміст поняття ризик і невизначеність та потрібні умови виживання, збереження конкурентоспроможності та процвітання підприємств України, також обґрунтувати потребу інтенсифікації, інноваційного процесу, створення мотиваційного механізму активізації інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як доводить історичний досвід теорії практики господарювання, поняття "ризик" є складним багатофакторним явищем, розкрити природу якого можна лише у взаємозв'язку з такими поняттями, як "невизначеність", "імовірність", "умови невизначеності", "умови ризику" тощо. В економічному розумінні поняття "ризик" означає втрати (збитки), імовірність яких пов'язана з наявністю невизначеності (нестачі або недостовірності інформації), а також зиск і прибуток, отримати які можливо лише завдяки діям, пов'язаним із ризиком. Негативні наслідки рішень, прийнятих і виконуваних без урахування ризику, можуть виявитись досить болісними. Потрібне свідоме, виважене ставлення до ризику, постійне врахування його в щоденній практиці й особливо під час розроблення стратегії підприємства та відповідному плануванні. Достовірнішу і повнішу сутність економічного розвитку підприємства розкривають за допомогою інноваційної функції ризику, яка діє як стимулятор пошуку нетрадиційних рішень проблем підприємцями. Більшість підприємств, компаній досягають успіху, стають конкурентоспроможними завдяки ризикованій інноваційній діяльності яка приводить до більш ефективного виробництва, від якого виграють і підприємці, і споживачі, і суспільство загалом.

Дж. М. Кейнс ввів у науку поняття "схильність до ризику" характеризуючи інвестиційні і підприємницькі ризики, одним із перших розпочав класифікувати ризики. Й. Шумпетер пов'язував підприємницьку діяльність із "динамічною невизначеністю", яка породжувалася безперервним розвитком "господарсько-політичного" середовища і науково-технічним прогресом. Ф. Найт уперше висловив думку про ризик як про кількісну міру вартості. Відповідно до концепції Ф. Найта, ризик – це вимірювана невизначеність: підприємець може "передбачити" або "відгадати" деякі основні параметри (результати, умови) розвитку своєї справи в майбутньому. Підхід Ф. Найта

визначає математичну базу для кількісного вимірювання і моделювання ризиків, якою є апарат теорії ймовірності. Розвиток підходів Ф. Найта в галузі чисельної оцінки ризиків знайшов своє продовження в теорії раціонального вибору (Дж. Нейман, О. Моргенштейн), що відіграє найважливішу роль у моделюванні фінансових ризиків.

Досліджуючи ризики, за рекомендацією вчених, важливо виділити групу ризиків, які можуть бути застраховані. За певних ризикових подій інвестор має підстави сподіватися на відшкодування втрат, пов'язаних з цим ризиком. До ризиків, які піддаються страхуванню, належать: прямі майнові збитки, пов'язані з перевезеннями, роботою обладнання, поставкою матеріалів; непрямі збитки, спричинені демонтажем і переміщенням пошкодженого майна; ризики, що підлягають обов'язковому страхуванню (від нещасних випадків на виробництві, від захворювань, від пошкодження майна, від викрадання транспортних засобів).

Розвиваючись на основі інновацій і беззаперечно йдучи на ризик, підприємство-інноватор, щоб домогтися зниження ризику, змушене вдосконалювати свою виробничу базу, систему матеріально-технічного забезпечення, оптимізувати структуру збутової мережі і систему руху товарів адаптуючи їх до змін (очікуваних або фактичних) ситуацій на ринку. В цьому аспекті кожна успішно реалізована інновація розширює адаптаційні ринкові можливості підприємства до змін зовнішнього середовища. Це свідчить про те, що ризик має певний дуалізм (табл. 1).

Табл. 1. Позитивні і негативні аспекти інноваційного ризику для підприємства-інноватора

Інноваційний ризик	
Стимулювальний фактор (негативний аспект)	Шанс на успіх (стимулювальний аспект)
1. Прямі фінансові втрати внаслідок несприйняття новинки ринком.	1. Випередження конкурентів.
2. Втрачені можливості внаслідок концентрації зусиль на безперспективних напрямках.	2. Можливість використовувати переваги першовідкривача, зокрема цінову стратегію "зняття вершків".
3. Перебудова налагодженої системи взаємодії з економічними контрагентами, наприклад, у разі неможливості використовувати традиційні канали збуту для реалізації інновації.	3. Розширення адаптаційних можливостей підприємства-інноватора до змін ситуації на ринку.
4. Складнощі фінансування інноваційної діяльності, результат якої не цілком визначений.	4. Підтримання інтересу споживачів шляхом надання їм досконаліших видів продукції.
5. Перебудова традиційної налагодженої системи функціонування і управління підприємством.	5. Підвищення іміджу підприємства-інноватора.
6. Високі витрати на залучення висококваліфікованих фахівців ззовні.	6. Проникнення в нові, найбільш привабливі з економічного погляду сфери діяльності.
7. Втрата іміджу в разі провалу інновації.	7. Реалізація творчого потенціалу працівників і менеджерів підприємства-інноватора.
	8. Удосконалення організаційної структури управління.
	9. Поліпшення фінансових результатів.

З одного боку, він є гальмівним чинником інноваційної діяльності, який загрожує негативним результатом, з іншого – це шанс вирватися вперед, отримати переваги на ринку.

Надзвичайно важливо окремо досліджувати внутрішній ризик підприємства-інноватора, величина якого визначається особливостями організації управління та функціонування підприємства. Він займає проміжне місце між об'єктивними і суб'єктивними ризиками, оскільки містить елементи обох груп. Зокрема, наявне устаткування, технологічне оснащення, виробничі площі, місце розташування і т. ін. існують об'єктивно, однак їх стан, ступінь резервування, використання та інше залежить від суб'єктивних чинників. До основних чинників внутрішнього інноваційного ризику належать: система управління і ступінь його гнучкості; ступінь узгодження інтересів робітників, фахівців, менеджерів і власників підприємства-інноватора; ступінь резервування виробничих площ, виробничі потужності та їх гнучкість; використовувані технології; маркетинг; система підготовки і перепідготовки кадрів; структура кадрів за рівнем освіти, кваліфікації та за віком; форма господарювання і форма власності; фінансова стійкість; забезпеченість ресурсами; імідж і т.д. Досліджувані вище види інноваційних ризиків можна подати у вигляді структури (табл. 2).

Табл. 2. Класифікація інноваційних ризиків

Зовнішні ризики (об'єктивні)	макросередовище	економічний; політико-правовий; соціально-демографічний; екологічний; технологічний
	мікросередовище	споживчий; конкурентний; інвестиційний; постачальницький; посередницький; контактний
Внутрішній (об'єктивно-суб'єктивний)		
Суб'єктивні ризики (ризик прийняття інноваційних рішень)	<ul style="list-style-type: none"> - аналізу відповідності внутрішніх можливостей розвитку; - генерації ідей; - перевірки і добору ідей; - розроблення і перевірки задуму товару; - аналізу ринку для інновації та розроблення плану її просування; - оцінки можливостей підприємства-інноватора; - розроблення товару; - ринкових випробувань товару; - розгортання комерційного виробництва нового товару. 	

Дослідження показують, що наведена класифікація інноваційних ризиків і виділення чинників, які їх спричиняють, визначають особливу можливість розроблення процедур їх цілеспрямованого аналізу з подальшим розробленням комплексу заходів, спрямованих на запобігання зниженню або нейтралізацію ризику інноваційної діяльності.

Забезпечення певної передбачуваності в інноваційній діяльності є однією зі складних проблем, тому що часто досить значні витрати можуть дати нульовий результат через значний ризик, оскільки ризик визначається як стан знань, коли відомі один або декілька варіантів по кожній альтернативі й коли ймовірність реалізації кожного результату відома особі, що приймає рішення. Виходячи з того, що невід'ємною характеристикою інновацій є підвищений ризик, то першорядним завданням будь-якого інноваційно-активного підприємства є управління ризиками. Від успішності його рішення в рамках

адекватно вибудованої системи ризик-менеджменту залежать результати реалізації всього інноваційного проекту.

Для визначення ефективності впровадження інноваційного проекту доцільно використовувати показник цінності капіталу (чистий дисконтований дохід). Всі надходження й виплати приводяться до моменту початку інвестування. Різниця сум всіх фактичних вартостей надходжень і виплат є чистою дисконтованою вартістю.

$$NPV = \sum_{t=1}^T \frac{Pt}{(1+E+i+r)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{Lt}{(1+E+i+r)^n} \geq 0,$$

де: NPV – чиста дисконтована вартість; P – надходження; L – виплати; E – ставка дисконту; i – рівень інфляції в країні; r – рівень ризику.

Рівень ризику визначають за допомогою експертного висновку для кожного інноваційного проекту відповідно до етапу впровадження моделі (затрати-доходи-ризик).

Висновки. Поняття ризику практично охоплює всі напрями діяльності суб'єктів господарювання. Є тісний зв'язок між поняттям ризику, невизначеністю і ймовірністю. В основі ризику лежить ймовірна природа ринкової діяльності та невизначеність ситуації під час її здійснення. Поняття "ризик" і "невизначеність" не тотожні, а можливість несприятливої події не варто зводити до одного показника – ймовірності. Потрібно враховувати й інші критерії, зокрема величину відхилення від прогнозованого значення, математичне очікування, коефіцієнт варіації.

Ймовірність настання події визначається відношенням кількості сприятливих результатів до загального їх числа. Величина відхилення від прогнозованого значення характеризується як різниця між максимальним і мінімальним значеннями фактора. Математичне очікування є найважливішою характеристикою випадкової величини. Середнє або очікуване (математичне) значення дискретної випадкової величини визначають як суму добутків її значень на їх ймовірність.

Головне завдання і майстерність державного регулювання ризику як складника регулювання економіки загалом зводиться до раціональної мобілізації, розподілу, спрямування адресних фінансових потоків для конструктивного розв'язання цілого спектру ризиків в інноваційній діяльності підприємств, а звідси і соціально-економічних проблем в умовах перехідної економіки і реформування системи господарювання на засадах принципово нових організаційно-фінансових змін, які відбуваються у державі.

Все це свідчить про те, що ефективне (раціональне) функціонування інноваційної моделі економічного розвитку умовах ризику та невизначеності повинно ґрунтуватися на науково-обґрунтованому відповідному інституційному забезпеченні, виваженій державній політиці, що в підсумку дає змогу без втрат і прорахунків досягти поставлених цілей інноваційного розвитку.

Література

1. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28-32.

2. Голян В.А. Проблеми формування інституціонального середовища національної економіки в умовах ринкових відносин // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5 (59). – С. 4-11.

3. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Гаєць, В. Семіноженко. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1997. – 66 с.

4. Гаєць В.К. Наука і виробництво: партнери чи конкуренти? Деякі аспекти сучасної інноваційної політики України // Президентський контроль. – 2004. – № 3. – С. 17.

5. Россох В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6 (60). – С. 119-129.

6. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент : навч. посібн. / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К. : Вид-во "Академвидав.", 2006. – 464 с.

7. Федулова Л.І. Корпоративні структури в інноваційній діяльності. Світовий досвід та можливості для України / Економіка і прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 7-27.

8. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. – М. : Изд-во "Прогресс", 1982. – С. 76-102.

УДК 332.1 (075.8)

Доц. О.І. Ковтун, канд. екон. наук – Львівська КА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

Розглянуто питання забезпечення конкурентоспроможності та, як наслідок, самодостатності регіональних економік через призму створення (організацію) ефективних форм технологічних та маркетингових взаємодій їх господарюючих суб'єктів. Як базові елементи-альтернативи організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності та фінансової самодостатності регіональних господарських систем на основі формування таких взаємодій розглядаємо: а) міжгалузеві регіональні корпорації; б) кластерну модель розвитку регіональних економік.

Ключові слова: регіональні господарські системи (РГС), конкурентоспроможність РГС, регіональна бізнес-модель, міжгалузеві регіональні корпорації, фінансово-промислові (промислово-фінансові) групи, холдинги, кластери.

Assoc. prof. O.I. Kovtun – L'viv commercial academy

Organizational and economic alternatives of providing competitiveness of the regional economic systems

The issues of providing competitiveness and, as a consequence, self-sufficiency of regional economic systems (RES) through the prism of creating (organizing) effective technological and marketing interactions of their subjects are discussed. Basic elements-alternatives of organizational and economic mechanism of providing competitiveness and self-sufficiency of RES on the basis of such interactions are considered: a) interbranch regional corporations; b) cluster model of regional economical development.

Keywords: regional economic systems (RES), RES competitiveness, RES self-sufficiency, regional business-model; interbranch regional corporations, financial-industrial groups, clusters

Вступ. Поняття "конкурентоспроможність регіону" у вітчизняній економічній теорії та практиці є відносно новим. В основному його пов'язують із продукцією, підприємствами та галузями. Але оскільки в сучасній національній економічній системі (НЕС) України існують та будуть існувати проблеми щодо забезпечення самодостатності регіонів, то виникає (існує) і потреба дослідження проблем (питань, явищ) конкурентоспроможності та, як наслідку її